

- א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִּׁי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אַנְשֵׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
 ב לְדֶרֶשׁ אֶת־יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי:
 ג בֶּן־אָדָם דִּבֶּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִלְדֶּרֶשׁ
 ד אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדֶרֶשׁ לָכֶם נָא אֲדֹנָי יְהוִה: הַתְּשֹׁפֵט אֹתָם
 ה הַתְּשֹׁפֵט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הַזֵּה: וַאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר

פְּתִיחָה (א-ד)

כאן נתן הרקע של הנבואה: התאריך, בקורם של הזקנים אצל הנביא כמטרה 'לדרש את ה', סרובו של ה' להדרש להם והצווי לנביא לשפט אותם ולהודיעם את תועבות אבותם.

- (א) בשנה השביעית בחמשי בעשור לחדש — הפונה לשנה השביעית 'לגלותנו' בעשרה לחדש אב, בדיוק ארבע שנים לפני החרבן. באו אנשים מזקני ישראל — למעלה כתוב: ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל (יד א). והשנה: אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני (ח א)⁵. לדרש את־ה' — התוספת הזאת באה רק בפתיחה לפרקנו. בפרק יד בא הפעל 'דרש' ('האדרש אדרש' להם, יד ג) בתוך הנאום. הבטוי מתפרש במקרא במוכנים אלה: בקשה לדעת את העתיד (בר כה כב: וחלף לדרש את־ה' ניאמר ה' לה שני גוים בבטנך וגו'). או בקשה שימלא ה' את משאלותיו של הדרש (תהי' לה: דרשתי את־ה' ועניי וגו') נראה שהבטוי בפרקנו כולל את שני המוכנים כאחד (וכך מסתבר מתשובת ה' בפסוק הבא): הזקנים באו לדעת מה יהיה עתידה
- של ירושלים, וצרפו לזה גם משאלה, שיציל ה' אותה מכליון. ועוד נראה, שהיה בכך יותר ממשאלה, היתה זו תביעה כנראה על יסוד בחירת ישראל לעם ה' ועל הבטחת ה' לתת להם את ארץ ישראל לנחלה.
- (ג) הלדרש אתי אתם באים — האמנם לדרש אותי בלב שלם אתם באים? הרי בקשתכם תביעה נועזת כרוכה בה (ראה פירושו להלן לפסוקים ה-ו) ועמה מחשבה נפשית: נהיה כגוים כמשפחות הארצות (לב). ולכן: חי־אני אם־אדרש לכם — נשבעתי, שלא אעשה את בקשתכם.
- (ד) התשפט אתם — זו שאלה מליצית, התשובה עליה היא — כמובן — חיובית, כאלו אמר: הלא תשפט אותם, הלא תוכיח אותם? ואם כן, הודע להם את תועבות אבותם.⁷

בחירת עם ישראל, חטאיו במצרים, הענש הראוי והמחילה מצד ה' (ה-ט)

- (ה) ואמרת אליהם וגו' — בנאומו של הנביא מצרים והבטחת הארץ לאבותם.⁸ יש להניח, שזורים פסוקים מן התורה, המדברים על יציאת

5 המלבי"ם מבחין בין זקני יהודה, שהם, לדעתו, צדיקים, לבין זקני ישראל, שהם רשעים. התייחסותו של הנביא אליהם בפרקים השונים מתיישבת עם ההשערה הזאת. אבל רד"ק מעיר בשם 'סדר עולם', שזקני ישראל שבפרקנו היו חנניה מישאל ועזריה.

6 במוכן זה באה המלה גם להלן כב ב.

7 לא לשם הודעת העונש, אלא כדי להבהיר להם את צדקת ה'.

8 כגון: אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים... לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וגו' (שמ' כ ב); המקביל לפסוקים ה"ז שבפרקנו. הפסוק 'אשר נודעתי אליהם' (ט) מקביל ל'ושמי ה' לא נודעתי להם' (שמ' ו ג). הביטוי 'נשאתי ידי', החוזר כמה פעמים בפרקנו, מקביל ל'הבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את־ידי לאברהם ליצחק וליעקב' (שמ' ו ח). ולבסוף 'אם־לא ביד חזקה ובזרוע נטויה... אמלך עליכם' (לג) מקביל ל'יוציאך ה' אלהיך משם ביד חזק ובזרוע נטויה' וגו' (דב' ה טו ועוד).

אֲדֹנִי יְהוָה בַּיּוֹם בַּחֲרֵי בִישְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאֹדַע לָהֶם
 י בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׁאֲתִי
 יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ אֲשֶׁר-תָּרַתִּי לָהֶם זִבְתַּח לְבָב
 י וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל-הָאֲרָצוֹת: וְאָמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ
 ח וּבְגָלוּלֵי מִצְרַיִם אֶל-תַּטְמָאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וַיִּמְרוּ-בִּי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמָעַ
 אֲלֵי אִישׁ אֶת-שְׁקוּצִי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת-גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ וְאָמַר

אֲשֶׁר תָּרַתִּי לָהֶם אֲשֶׁר הִיא תַפְאֶרֶת (צָבִי) לְכָל
 הָאֲרָצוֹת*⁸.

(ז) נֹאמַר אֲלֵהֶם אִישׁ וּגּוֹ' — אֲסוּר עֲבוֹדַת
 אֱלִילִים הוּא אֶחָד מֵעֲשֶׂר הַדְּבָרוֹת: לֹא-תַעֲשֶׂה-לָּךְ
 פֶּסֶל וְכָל-תְּמוּנָה וּגּוֹ' (שִׁמ' כ ג), אֲבָל אֵין בַּתּוֹרָה צו
 מִפְּרָשׁ עַל כֶּף מִזְמַן הַיּוֹתֵם בְּמִצְרַיִם. חז"ל מִיַּחֲסִים
 נְכוּזָה זו (עַל אֲסוּר עֲבוֹדָה זָרָה) לֹא־הָרָן, שֶׁהִיא
 מִתְנַבֵּא לָהֶם בְּמִצְרַיִם שְׁמוֹנִים שָׁנָה⁹. שְׁקוּצִי עֵינָיו
 — 'פִּי הָעֵינַיִם מְבִיאֹת הָאָדָם לַחֲטָא' (רד"ק),
 כְּפָתוּב: וְלֹא-תַתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם
 אֲשֶׁר-אַתֶּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם (בִּמ' טו לט), וְכֵן בְּפָרְקֵנוּ:
 וְאַחֲרֵי גְלוּלֵי אֲבוֹתֶם הָיוּ עֵינֵיהֶם (פְּסוּק כד) אֲנִי ה'
 אֱלֹהֵיכֶם — הַצֵּינִים הָאֵלֶּה נִתְּנוּ בֵּין שְׁתֵּי הַכְּרוֹזוֹת
 חֲגִיגוֹת 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם' (סוֹף פְּסוּק ה וְסוֹף פְּסוּק ז),
 הַמְּזַכְּרִים לָנוּ אֶת עֲשֶׂר הַדְּבָרוֹת, הַפּוֹתְחִים
 בְּהַכְרֹזָה 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיךְ' (שִׁמ' כ ב) וְכֵן אֶת פְּרִשְׁת
 צִיצִית, שֶׁהַכְּאוּ מִדְּכָרִיָּה לְעִיל, וְהַמְּסַיֶּמֶת אֶף הִיא
 בְּהַכְרֹזָה כְּפוֹלָה כְּזֹאת: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
 אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (בִּמ' טו מא), כִּיּוֹצֵא כֹּהֵא אֶתָּה מוֹצֵא
 גַּם בְּצוּוּיִים שֶׁנִּתְּנוּ לְבִנְיָהֶם שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם
 בְּפְסוּקִים יט—כ לְהֵלֶן.

(ח) אִישׁ אֶת-שְׁקוּצִי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ
 וְאֶת-גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ — לֹא מִצְּאוּנוּ בַּתּוֹרָה
 בְּמִפְּרָשׁ, שִׁישְׂרָאֵל עָבְדוּ בְּמִצְרַיִם עֲבוֹדָה זָרָה.
 בְּסִפּוֹר יְהוֹשֻׁעַ יֵשׁ רָמֹז עַל כֶּף: וְהִסִּירוּ אֶת-אֱלֹהִים
 אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיהֶם בְּעֶבֶר הַנֶּהָר וּבְמִצְרַיִם (שִׁמ' כד

מִקְבִּילָה לְטַעֲנַת הַזְקָנִים. מִכָּאן, שֶׁהַזְקָנִים כָּאִים
 לְדְרוֹשׁ אֶת ה' לֹא כְּמוֹכֵן שֶׁל כְּקֶשֶׁה, אֲלֹא כְּתַבִּיעָה
 הַמְּסַתְּמֶכֶת עַל הוֹצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, בְּחִירְתָם לַעַם ה'
 וְהַהִבְטָחָה לַתֵּת לָהֶם אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה. עַל
 זֶה בָּאָה תְּשׁוּבַת הַנְּבִיא, שֶׁכָּל זֶה הָיָה רַק בְּתַנְאִי
 שִׁישְׁמָעוּ בְּקוֹל ה'. בְּתַחֲלַת הַפְּסוּק בָּאָה שׁוּרָה שֶׁל
 מִשְׁפָּטִים הַמְּגִדִירִים אֶת זְמַן הַבְּטָחַת ה' לַעֲמּוֹ וְאֶת
 הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ. הַבְּטוּי וְאִשָּׁא יָדִי (הַחֲזוֹר
 פְּעָמִים בְּפְסוּקֵינוּ בְּגִלָּל כְּנִיסָתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁפָּט 'נֹאנְדַע
 לָהֶם בָּאָרֶץ מִצְרַיִם', שֶׁהוּא מִשְׁפָּט מָקוֹם), וְכֵן
 'נִשְׁאֲתִי יָדִי' (פְּסוּק י) רֹמֵז עַל הַבְּטָחַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 לְאֲבוֹת, הַבְּטָחָה בְּשִׁבּוּעָה ('נִשְׁאֲתִי יָדִי' =
 נִשְׁבַּעְתִּי), שֶׁנִּשְׁנָתָה וְחִזְקָה גַּם לְבִנְיָהֶם כַּעַת שֶׁהָיוּ
 מִשְׁעַבְדִּים לְפָרַעְה בְּמִצְרַיִם: וְהַבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאֲתִי אֶת-יָדִי לַתֵּת אֶתָּה לְאֲבֹרְהָם
 לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב וְנִתְּתִי אֶתָּה לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי ה' (שִׁמ'
 ו ח). נֹאנְדַע לָהֶם וּגּוֹ' — נוֹדַעְתִּי לָהֶם, נִתְּגַלִּיתִי
 לָהֶם עַל יְדֵי שְׁלִיחֵי שְׁשִׁלְחַתִּי לָהֶם (מֹשֶׁה, אֶהְרֹן
 וּמֹרְיָם). וְשַׁעֲרוֹ שֶׁל הַפְּתוּב הוּא: כֹּה אָמַר ה', בַּיּוֹם
 אֲשֶׁר בַּחֲרֵתִי בִישְׂרָאֵל (עַל יְדֵי נְבִיאֵי שְׁשִׁלְחַתִּי לָהֶם
 בְּמִצְרַיִם) בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׁאֲתִי יָדִי — חֲזוֹרְתִי
 וְנִשְׁבַּעְתִּי לְזַרַע יַעֲקֹב (לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם).

(ו) אֲשֶׁר-תָּרַתִּי לָהֶם — אֲשֶׁר חִפְשִׁיתִי לָהֶם,
 בְּחִירְתִּי אוֹתָהּ לָהֶם. צָבִי הִיא — תַּפְאֶרֶת, הִדָּר,
 הַשְׁנָה: וְצָבִי עָדִיו לְגֵאוֹן שְׁמָהּ (לְעִיל ז כ). מוֹכְנוּ שֶׁל
 הַפְּסוּק (בְּשִׁנּוּי קַל שֶׁל סֵדֶר הַמַּלִּים): נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
 לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ זִבְתַּח לְבָב וְדָבָשׁ.

*8 ואֵין הַמְּלָה קְשׁוּרָה קֶשֶׁר אֶטִּימוֹלוֹגִי עִם שֵׁם הַחַיָּה 'צָבִי' שֶׁשֵּׁם הַצֶּדֶק מִקְבִּילָה לַטִּי"ת הָאֶרְמִית ('טְבִיא'), וְאֵילוּ בַּמְּלָה שֶׁלְּפָנֵינוּ הִיא צִדִּי
 רִגִּילָה, כְּמוּ בְּשׁוּרֵשׁ הָאֶרְמִי 'צָבֵא' — 'צָבִי' שְׁמוּבְנוּ רִצְה'.

9 רֹאה רַשִׁי הַמַּתְכַּסֵּס עַל מֵאֵמֶר חז"ל בְּשִׁמּוֹת רַבָּה ג כֹּא: וּמִנֵּין שֶׁאֶהְרֹן הָיָה מִתְנַבֵּא? שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (שִׁ"א ב כז): וַיִּבֹא אִישׁ-אֱלֹהִים אֶל-עֲלִי
 וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה', הַנִּגְלָה נְגִלְתִּי אֶל-בֵּית אַבִּיךָ בַּהֲיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פְּרַעְה וּגּוֹ'.

ט' לַשֹּׁפָף חֲמָתִי עָלֵיהֶם לְכָלוֹת אֶפְלֵ בָהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: וְאַעֲשֵׂ לְמַעַן
שְׁמִי לְבִלְתִּי הִתֵּל לְעֵינַי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-הִמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נִוְדַעְתִּי אֲלֵיהֶם
י' לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶבְאֵם אֶל-
א' הַמִּדְבָּר: וְאָתָּן לָהֶם אֶת-חֻקוֹתַי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי הַנִּוְדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
ב' אוֹתָם הָאָדָם וְחִי בָהֶם: וְגַם אֶת-שַׁבְתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי
י' וּבִינֵיהֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדָּשָׁם: וַיֹּמְרוּ-בִי בֵּית-יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
בְּחֻקוֹתַי לֹא-הָלָכוּ וְאֶת-מִשְׁפָּטַי מֵאֲסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחִי בָהֶם

פה. נכון מצינו במדרש הגדול (שמ' ב' יג): 'אמר רבי אליעזר בן פדת משום רבי חמא בר חנינה: קרוב לשמנה מאות שנה ופרטרט (= עוד מספר קטן) היתה נבואה זו כבושה, עד שבא יחזקאל ופרשה'. ועוד, הרי ברור שמחטא עבודה זרה מתחייב בהכרח ענש חמור.

(ט) וַאֲעֲשֵׂ לְמַעַן שְׁמִי וְגו' — מצינו בטול הענש מפני 'למה יאמרו הגוים'". החל — מקור בבנין נפעל משרש 'חלל', כמו: להחלו (ויק' כא ד).

יח. גם בתורה נוכל למצוא רמז דומה: כִּי-אַתֶּם יִדְעֹתֶם אֶת אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶת אֲשֶׁר-עָבַדְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָבַדְתֶּם וְתָרָאוּ אֶת-שְׁקוּצֵיהֶם וְאֶת גְּלִלְיָהֶם וְגו' (דב' כט טו—טז)¹⁰. ('שקוצי עיניהם' — האלילים המצריים שראו בעיניהם). ואמר לשפף חמתי עליהם...בתוך ארץ מצרים — גם על-כך לא מצינו פסוק מפרש בתורה, אבל מן האמור לעיל ברור למדי, שיחזקאל נותן כאן בטיי למסרת שנמסרה בעל

חטאי ישראל במדבר, הענש הראוי — ושוב מחילה מצד ה' (י—כו)

בפסקה שני חלקים: א) פסוקים י—יז, הדין במעשי בני ישראל במדבר אחר יציאתם ממצרים ובענש הראוי להם על מעשיהם; ב) פסוקים יח—כו, העוסק בבניהם של יוצאי מצרים, כשהם עדין במדבר וממשיכים בדרך איבותיהם.

(יג) וַיֹּמְרוּ-בִי ... בַּמִּדְבָּר — אלה הנסיונות שנסו בני ישראל את ה' במדבר, ושאמר עליהם: עַד-אֲנִי מֵאֲנִתֶם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי (שמ' טז כח)¹². ונרמז כאן גם חטא העגל (שם לב א—ו), ואת שבתת חללו מאד — כבר השבת הראשונה נתחללה ביציאה ללקט את הקן: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יָצְאוּ מִן-הָעֵם לְלַקֵּט וְלֹא מָצְאוּ (שם טז כז). וגם חטאו של המקושש עצים ביום השבת (במ' טו

(יא) וְאָתָּן לָהֶם אֶת-חֻקוֹתַי — רמז למתן תורה. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם — מקורו של פסוק זה בספר ויקרא (יח ה): ושמרתם את-חוקתי ואת-משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם. (יב) לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבִינֵיהֶם — גם מקורו של פסוק זה הוא בתורה: אף את-שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מְקַדָּשְׁכֶם (שמ' לא יג).

10 ראה רד"ק לפסוק ט. לפי דבריו היה המצב הרע הזה לפני הופעתו של משה רבנו, ומשבא משה והביא להם את כשורת הגאולה ועשה לעיניהם את האותות, עזבו את מעשיהם הרעים, ומי שלא חזרו בתשובה מתו בשלושת ימי האפלה. גם מכילתא לשמ' יב ו: 'ומפני מה הקדים לקחתו של פסח לשחיטתו ד ימים? לפי שהיו שטופין בעבודה זרה במצרים... שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה, שנאמר: ואמר אלהם איש שקוצי עיניו השליכו (יח' כ ז). הה"ד: וידבר ה' אלימשה ואל־אהרן ויצום אל־בני ישראל (שמ' ו יג) — צום לפרוש מעבודה זרה.

11 ראה תפלתו של משה אחרי חטא העגל (שמ' לב יב) ואחרי חטא המרגלים (במ' יד יג—טז).

12 ראה גם את הניסיון ברפידים (שמ' יז א—ז) ועוד.

וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חָלְלוּ מְאֹד וְאָמַר לְשַׁפֹּף חֲמַתִּי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכָלֹתָם:
 ט' וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הַחֵל לְעֵינַי הַגּוֹלִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: וְגַם־
 אֲנִי נִשְׁאֲתִי יָדַי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי
 טו וְזַבַּת חֶלֶב וּדְבַשׁ צִבִּי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: יָעַן בְּמִשְׁפָּטִי מֵאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
 י' לֹא־הִלְכוּ בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חָלְלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לָבָם הִלֵּךְ: וַתַּחֲס
 יח עֵינַי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחַתָּם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כְּלָה בַּמִּדְבָּר: וְאָמַר אֶל־בְּנֵיהֶם
 בַּמִּדְבָּר בַּחוּקֵי אַבּוֹתֵיכֶם אֲל־תֵּלְכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטֵיהֶם אֲל־תִּשְׁמְרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם
 יט אֲל־תִּטְמְאוּ: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּחֻקֹּתַי לָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטִי שְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ
 כ אוֹתָם: וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קִדְּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
 כא אֱלֹהֵיכֶם: וַיִּמְרוּ־בִי הַבָּנִים בַּחֻקֹּתַי לֹא־הִלְכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטִי לֹא־שָׁמְרוּ

עֵינֵיהֶם' (ח), וְכָאן 'אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לָבָם הִלֵּךְ'.
 הַנִּבְיָא רוֹאֶה נֶגֶד עֵינָיו אֶת הַפְּסוּק: וְלֹא־תַתּוּרוֹ
 אַחֲרֵי לִבְכֶּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (במ' טו לט).
 (יז) וַתַּחֲס עֵינַי עֲלֵיהֶם — רָאֵה פְּרוּשֵׁנוּ לְעִיל
 פְּסוּק ט. וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כְּלָה — 'אוֹתָם' כְּמוֹ
 'אַתֶּם' וְכְמוֹ: וְאַתֶּךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כְּלָה (יר' מו כח).
 (יח) וְאָמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר וְגו' — פְּנִיָּה
 כְּזֹאת לְבְנֵיהֶם שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם אֲפָשָׁר לְרֹאוֹת גַּם
 בְּמִזְמוֹר צֶה בְּתֵהִלִּים (פְּסוּקִים ח—ט): 'אֲל־תִּקְשׁוּ
 לִבְכֶּכֶם כְּמַרְיָכָה כִּיּוֹם מָסָה בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר נִסְנִי
 אַבּוֹתֵיכֶם בְּחֻנּוּנֵי גַם־רָאוּ פָּעִלִי. אוֹלָם אֵין בַּעַל
 הַמִּזְמוֹר מְדַבֵּר אֶל הַדּוֹר הַשֵּׁנִי שֶׁבַּמִּדְבָּר. בַּחוּקֵי
 אַבּוֹתֵיכֶם... וְאֶת־מִשְׁפָּטֵיהֶם — הַפְּנִיָּה לַחֻקֵּי
 עֲבוּדָה נִרָּה שְׁאִמְצוּ לְעַצְמָם בְּמָקוֹם חֻקֵּי ה'
 וְתוֹרוֹתָיו.
 (יט-כ) בַּחֻקֹּתַי לָכוּ — בְּנֵיהֶם שֶׁל יוֹצְאֵי
 מִצְרַיִם נִצְטְווּ אוֹתָם הַצְּוִיִּים, שֶׁנִּצְטְווּ אַבּוֹתֵיהֶם,
 וְגַם כָּאן בֵּין שְׁתֵּי הַכְּרוֹזוֹת חֲגִיגוֹת 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם'
 (כמו פְּסוּקִים ה, ז לַמַּעֲלָה).
 (כא-כב) וַיִּמְרוּ בִי וְגו' נִהְשַׁבְּתִי אֶת יָדַי וְגו'
 — תִּזְרָה עַל הָרַעְיוֹן הַדּוּמָה שֶׁבַּפְּסוּקִים יג—יד.

נִרְמָז בְּזֶה. וְאוֹלֵי הַנִּבְיָא רּוֹמֵז לְמַעֲשִׂים
 נּוֹסְפִים שֶׁלֹּא נּוֹדַע לָנוּ מִמָּקוֹם אַחֵר בַּמִּקְרָא*12.
 וְאָמַר לְשַׁפֹּף חֲמַתִּי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר — מִצָּאֵנוּ
 בַּתּוֹרָה, שֶׁעֲלָתָה מִחֻשְׁבָּה זוֹ לַפָּנִי הַקִּב־הָ אַחֵר חֻטָּא
 הַעֲגָל: וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וַיִּחַר־אִפִּי בָּהֶם וְאֶכְלֶם (שם)
 לב י: וְכֵן אַחֵר מַעֲשֶׂה הַמְּרַגְלִים: אֶפְנֹו בַּדְּבָר
 וְאוֹרְשֵׁנוּ (במ' יד יב)13.
 (יד) וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי וְגו' — חֲזוֹר עַל
 הָרַעְיוֹן שֶׁבַּפְּסוּק ט בְּשִׁנּוּי קַל: 'אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים
 לְעֵינֵיהֶם', בְּמָקוֹם 'אֲשֶׁר־הִמָּה בְּתוֹכָם', שֶׁהָרִי כָּאן
 מְדַבֵּר עַל הַזְּמַן שֶׁלֹּאֲחֵר יִצְיֵאת מִצְרַיִם (י).
 (טו) לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם וְגו' — גְּזֵרָה זוֹ
 נּוֹכַרַת בַּתּוֹרָה, וּבַחֲלָקָה נִתְקַיְּמָה אַחֵר חֻטָּא
 הַמְּרַגְלִים (במ' יד כב—כד): בְּנֵי דוֹר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם מִכֵּן
 עֲשָׂרִים שָׁנָה נִמְעָלָה לֹא הָרְשׁוּ לְהַפְּנֵס לְאָרֶץ. וְזִלְתִּי
 כָּלֵב בֶּן יִפְנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן.
 (טז) וְאֶת־חֻקֹּתַי לֹא־הִלְכוּ בָּהֶם — שְׁעוֹר
 הַפְּתוּב — וּבְנוֹגַע לַחֻקֹּתַי, לֹא הִלְכוּ בָּהֶם, אוֹ
 שֶׁבַּעֲקֻבוֹת 'מֵאָסוּ' בָּא כָּאן מִשָּׂא יָשִׁיר, כָּאֵלּוּ: וְאֶת
 חֻקֹּתַי [מֵאָסוּ] לֹא הִלְכוּ בָּהֶם. כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם
 לָבָם הִלֵּךְ — בַּדּוֹר שֶׁקֹּדֶם לָהֶם דָּבָר עַל 'שְׁקוּצֵי

*12 'מִלְמַד שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת כָּל אַרְבַּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר אֲלֵא שַׁבַּת הָרֵאשׁוֹנָה בַּלְבָּד' (סְפָרִי זוטא, במ' יט ד).
 13 מִצָּאֵנוּ בַּתּוֹרָה גַּם מִגְּפּוֹת שְׁהִיתָה בָּהֶן סִכְנַת הַשְּׁמֵדָה לְעַם אַחֵר מַעֲשֶׂה קִרַח (במ' יז יד) וְאַחֵר עוֹזָן בַּעַל פַּעֲוֹר (במ' כה ט). אֲבָל שֵׁם לֹא נִאֲמַר,
 שֶׁנִּמְנַע ה' מִהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן שְׁמוֹ.

לַעֲשׂוֹת אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֶת־שִׁבְתוֹתַי חֲלָלוּ וְאָמַר
 כב לְשֹׁפֵךְ חַמַּתִּי עָלֵיהֶם לְכַלּוֹת אֶפְרַיִם בָּם בַּמִּדְבָּר: וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־יָדִי וְאַעֲשֶׂה לְמַעַן
 כג שְׁמִי לְבִלְתִּי הִחַל לְעִינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם לְעִינֵיהֶם: גַּם־אֲנִי נִשְׁאֲתִי
 כד אֶת־יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהַפִּיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּלְזַרְוֹת אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: יַעַן
 מִשְׁפָּטִי לֹא־עָשׂוֹ וְחֻקוֹתִי מֵאֲסוּ וְאֶת־שִׁבְתוֹתַי חֲלָלוּ וְאֶחָרִי גִלּוּלִי אֲבוֹתָם
 כה הָיוּ עֵינֵיהֶם: וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יָחִיו בָּהֶם:
 כו וְאַטְמָא אוֹתָם בְּמַתְנוֹתָם בְּהֶעֱבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחֵם לְמַעַן אֲשַׁמֵּם לְמַעַן אֲשַׁר
 כז יִדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה: לָכֵן דִּבֶּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן־אָדָם

מִסִּיעִים אוֹתוֹ (שבת קד ע"א). וְשֹׁעֵר הַכְּתוּבִים: לְפִי
 שֶׁהָיוּ עֵינֵיהֶם אֶחָרִי גִלּוּלִי אֲבוֹתֵיהֶם גִּרְמָתִי לָהֶם גַּם
 אֲנִי (על יְדֵי פְתִיחַת הַדֶּרֶךְ לַפְּנִיָּה) לְלַכֵּת בַּחֲקִים
 לֹא־טוֹבִים וְהִבֵּאתִי אוֹתָם לִידֵי כָף שִׁטְמָאוֹ
 בְּמַתְנוֹתֵיהֶם וַיַּעֲבִירוּ כָל פֶּטֶר רָחֵם לְמַלְךְ (במקום
 לְקַדְּשֵׁם לִי).

(כו) וְאַטְמָא אוֹתָם — בְּמוֹכֵן שֶׁל גְּרִימַת פְּעֻלָּה
 (ראה פירושונו לפסוק הקודם). בְּהֶעֱבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחֵם —
 רק פֶּעַם אַחַת כְּתוּב: וְהֶעֱבִיר כָּל־פֶּטֶר־רָחֵם לֵה'
 (שם יג יב). בְּכָל שָׁעַר הַמְּקוֹמוֹת בְּמִקְרָא פְּרוּשׁוֹ שֶׁל
 מִטְבַּע־הַלְשׁוֹן 'לְהֶעֱבִיר' הוּא — לְמַלְךְ. לְמַעַן
 אֲשַׁמֵּם לְמַעַן אֲשַׁר יִדְעוּ וְגו' — [גִּרְמָתִי לָהֶם
 לְהוֹסִיף לְחֻטָּא] כְּדִי לְהַכְבִּיד אֶת עֲנָשָׁם וּכְדִי
 שֶׁבִסּוֹף יִדְעוּ כִּי אֲנִי ה', הַנֶּאֱמָן לְהַפְרַע מִן
 הַחוּטָאִים. 'אֲשַׁמֵּם' — בְּנִין הַפְּעִיל מִלְשׁוֹן שְׁמָמָה.

(כג) גַּם־אֲנִי נִשְׁאֲתִי אֶת־יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר
 לְהַפִּיץ אֹתָם וְגו' — גְּזֵרָה כְּזֹאת לֹא מֵצֵאנוּ בַּתּוֹרָה
 בְּמִפְרָשׁ וְרַק נֶאֱמַר: וְהַפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים (דב' ד
 כז); וְאֶתְכֶם אֲזַרֶּה בַּגּוֹיִם (ויק' כו לג); וְהַפִּיצָךְ ה' בְּכָל־
 הָעַמִּים (דב' כח סד). אֲכַל שֶׁם הַדְּבָרִים מְכַנְּנִים כָּל־פִּי
 עַם יִשְׂרָאֵל אַחֵר כְּנִיסָתוֹ לָאָרֶץ. גַּם בְּסִפּוֹר תַּהֲלִים
 נִמְצָא רִמּוֹ לַגְּזֵרָה זוֹ: וַיֵּשֶׁא יְדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמִּדְבָּר, וְלְהַפִּיל זֶרַעַם בַּגּוֹיִם וּלְזַרְוֹתָם בָּאֲרָצוֹת (תה'
 קו כו—כז)¹⁴.

(כה) נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים — כְּטוֹי
 קָשָׁה, וּכְבָר פְּרִשׁוּהוּ בְּדַרְכִּים שׁוֹנוֹת¹⁵. מִהֶקְשֶׁר
 הַפְּסוּקִים נִרְאָה, שְׂדֵעַת רַש"י קְרוּבָה בְּיוֹתֵר לַפְּשֻׁט,
 וְאֶת הַמִּלָּה 'נָתַתִּי' יֵשׁ לְפָרֶשׁ כְּמוֹ 'וְהִאֲלֵהִם אֵנָה
 לְיָדוֹ' (שם כא יג), לֹא פְּעֻלָּה מִמֶּשׁ אֲלֹא כְּגִרְמַת
 פְּעֻלָּה, בְּחִינַת 'כָּא לְטָמֵא פּוֹתַחִין לוֹ, כָּא לְטָהַר

חֻטָּאי בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ, וּבִגְלָלָם לֹא יִדְרֹשׁ ה' לָהֶם (כו—לא)

(כז) לָכֵן דִּבֶּר אֶל — הַמִּלָּה 'לָכֵן' חֲבִיבָה מְאֹד עַל יִחְזָקְאֵל, וְהִיא נִמְצְאת בְּסִפְרוֹ יוֹתֵר מִכָּל סֵפֶר אַחֵר

14 ראה גם מס' תענית כט ע"א: ויבכו כל העדה בלילה ההוא (כמ' יד א) — א"ר יוחנן: אותו היום ערב תשעה באב היה. אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכי של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות (בתשעה באב חרב הבית הראשון והשני). הרי מסורת שכבר בימי המדבר נקבעה הגלות, ויחזקאל מסתמך, כנראה, על המסורת הזאת.

15 רש"י ע"פ תרגום יונתן: 'מסרתים ביד יצרם להכשל בעוונם', כלומר יצרם הכשילם ללכת בחוקים לא טובים (ראה לעיל פסוק יח). זה הרעיון של גרימת חטא כדי להגדיל העונש (ראה לעיל יד ט ופירושונו שם).

ב. רד"ק: 'מסרתים ביד אויביהם ששימו עליהם חוקים שלא יהיו טובים להם... הם המסים שהיו משימים עליהם... וגזרות שלא יחיו בהם'.

ג. ר"י אברבנאל מסביר בשני אפנים: א) בחינת 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. אתה־ברכה אשר תשמעו אל־מצות ה'... והקללה אם־לא תשמעו' (דב' יא כו־כח). היינו — חוקי ה' במקום שיהיו להם סם חיים היו להם סם מוות, וזה כתוצאה ממעשיהם והתנהגותם. ב) הכוונה לקללות שבתוכחה שבסיומן נאמר: אלה החקים והמשפטים והתורה אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד־משה (ויק' כו מו).

וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעַלְמֵם
 כח בִּי מַעַל: וְאָבִיָּאם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּשְׁאֲתִי אֶת-יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּרְאוּ
 כָּל-גִּבְעָה רָמָה וְכָל-עֵץ עֲבֹת וַיִּזְבְּחוּ-שָׁם אֶת-זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ-שָׁם כֶּסֶס
 כט קָרְבָּנִם וַיַּשְׁמִימוּ שָׁם רִיחַ נִחוּחֵיהֶם וַיִּסְּכּוּ שָׁם אֶת-נִסְכֵּיהֶם: וְאָמַר אֲלֵיהֶם מֶה
 ל הַבָּמָה אֲשֶׁר-אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקְרָא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: לָכֵן
 אָמַר אֶל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה הַבִּדְרֹךְ אֲבוֹתֵיכֶם אֲתֶם

לג) 18. יחזקאל מגביר כאן את הלעג על ידי שמוש
 בלשון נופל על לשון, שיש בו עקץ פוגע. 'במה' =
 בא-מה? או במה [היא חשוכה]? ושעור הכתוב:
 במה נחשבת הבמה הזאת להקרא 'במה' (=מקום
 מרום); או במה זכתה שתבואו שם ('בא-מה');
 או מה חשיבותה של במה זו, הרי [רק] אתם
 הבאים שם? ויקרא שמה במה עד היום הזה —
 על אף הפל נשאר השם הזה במה (גם לבמה
 אלילית וגם למקום פלחן לה) עד היום הזה¹⁹.

ל) לכן...הבדרך אבותיכם אתם נטמאים
 — כאן ^[13:45-77] באה המסקנה של כל הסקירה
 ההסטוריוסופית, בצורה של שאלה-תמיהה:
 הבדרך אבותיכם אתם נטמאים... ואני אדרש
 לכם? — האם בעבור שאתם נטמאים בדרך
 אבותיכם וגו' אני אדרש לכם? ה"א השאלה
 שבתחלת משפטי השאלה אינה מוסבה על
 הפעלים 'נטמאים' 'זנים' (אין כאן שאלה, אם אתם
 נטמאים, אם אתם זונים? שהרי העבדות כבר
 ברורות לה' ולנביא). יש להשלים אפוא את
 השאלה: האם בעבור שאתם נטמאים וגו'?
 'נטמאים' — בשנא בעי"ן הפעל כמו 'הנמצאים'
 (אס' א ה).

במקרא¹⁶. במקומות הרבה אינה רומזת לסבה,
 אלא מדגישה את אמתות הדברים הנאמרים,
 ומשמעה כמו 'אכן', 'אמנם'. בפסוקנו אפשר
 להסבירה כרמז לסבה, שהרי כל התאור שלפני כן
 הוא רקע וסבה, מדוע אין ה' צריך וגם אינו רוצה
 להדרש להם, אבל הסבה עצמה מפרשת ומסבמת
 רק לאחר מכן. בפסוק ל, ועל פן המקרא חוזר גם
 שם על המלה 'לכן'. גידפו — נאצו.

(כח) וְאָבִיָּאם — הו"ו פותחת משפט
 שמשמעו תאור זמן לעוד זאת גידפו' (ראה רש"י)
 ושעור הדברים הוא: כשהבאתי אותם אל הארץ...
 ויראו — וכאשר ראו כל גבעה רמה וכל עץ עבות,
 אז זבחו שם את זבחייהם וגו'. עץ עבות — עץ בעל
 ענפים מסבכים ומשזרים (ראה לעיל יט יא: 'על-בין
 עבים'). כעס קרבנם — קרבנם הפכעים אותי¹⁷.
 (כט) מֶה הַבָּמָה אֲשֶׁר-אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם —
 פונתה של שאלה זו היא ללא ספק, לשים ללעג את
 הבמה שעובדים עליה לאלילים, יחד עם
 עובדיהם, היא בנויה כמו שאלת לעג דומה בספר
 ירמיהו (שבה העם מתכנן ללעג לנביא): וכי-
 ישאלך העם הזה אוֹיֵה־נְבִיא אוֹיֵה־כֹהֵן לֵאמֹר מֶה-
 מִשָּׂא ה' וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־מַה מִּשָּׂא וגו' (יר' כג

16 ראה לעיל ה ז"א, המלה חוזרת כמעט בראש כל פסוק. ראה גם לעיל יא פסוקים ד, ז, טז"ז, ועוד.

17 ר"מ זיידל בהערותיו בגוף ספר יחזקאל שהשתמש בו מציע לפרש 'כעס' — 'דם', על סמך המקראות האלה: ושפכתי חמתי עליה בדם (לעיל יד יט); ונתתיך דם חמה וקנאה (לעיל טו לח). ולפי זה 'כעס קרבנם' מקביל ל'ריח ניחוהיהם' שבהמשך, כלומר זרקו את הדם והקטירו קטורת לאלילים.

18 מבנה השאלות דומה להפליא: מה הבמה אשר אתם הבאים (כא כ כט) — מה משא... את־מה־משא (יר' כג לג). נזכיר, שתרגום השבעים תרגם שם 'אתם המשא' במקום 'את מה משא', כמו כאן 'אתם הבאים'.

19 על יסוד תרגום יונתן (גם שד"ל הולך בדרך זו) גזור ר"מ זיידל את המלה 'הבאים' משרש 'הבא', כמו הבאים (השוה חטאים = חטאים), (תה' א א) ושיעור הכתוב: 'מה הבמה אשר אתם הובאים שם' — אשר אתם משתטים שם ת"י: דאחון אתן לאשתטאה תמן). ושם יש כאן לשון נופל על לשון 'הבמה' — 'הבאים'.

לא נטמאים ואחרי שקוציהם אתם זנים: ובשאת מתנתיכם בהעביר בניכם
באש אתם נטמאים לכל-גילויכם עד-היום ואני אדרש לכם
לב בית ישראל חי-אני נאם אדני יהוה אם-אדרש לכם: והעלה על-רוחכם
היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת
לג עץ ואבן: חי-אני נאם אדני יהוה אם-לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה

(לא) ובשאת מתנתיכם וגו' אתם נטמאים — השאלה-התמיהה נמשכת: האם בעבור שאתם נטמאים על ידי הרמת (= בשאת) מתנתיכם [לעבודה זרה] ועל ידי העברת בניהם באש [למלך] עד היום — האם בעבור זה אני אדרש לכם?²⁰
חי-אני...אם אדרש לכם — הריני נשבע שלא אדרש לכם. בפסוק ג הסרוב להדרש להם מפנה אל זקני ישראל, ואלו כאן הוא מכונן גם אל שולחיהם: נאני אדרש לכם בית ישראל, חי-אני...אם אדרש לכם²¹.

ה'יחזקאל

ביד חזקה...אמלוח עליהם (לב-ג)

(לב) והעלה על-רוחכם ... נהיה כגוים ^[אוצר החכמה] הקשר בינו לבין עמו, מה נשאר לו, אם לא להיות ככל הגוים לשרת עץ ואבן? ועל כך באה תשובת ה' היו לא תהיה!

(ג) ביד חזקה ובזרוע נטויה — הפטויים מקורם ביציאת מצרים (דב' ה טו ועוד). והם באים כאן להזכיר לעם שהוא טועה: 'היו לא תהיה'! אין כאן נתוק קשר. ה' בחר בעמו בהוציאו אותו ממצרים, לא יחליפם בגוי אחר, והם אינם יכולים להחליף אותו באלהים אחרים. 'ביד חזקה (כמו ביציאת מצרים)...אמלוח עליכם'²².

מסרת הברית במדבר העמים (לד-לח)

את-בני ישראל מארץ מצרים, כי אם-חי-ה' אשר העלה את-בני ישראל מארץ צפון ומפל הארצות וגו' (יר' טז יד-טו, וכן שם כג ז-ח)²³. לאחר יציאתם

הגאלה העתידה תהיה דומה ליציאת מצרים ואף גדולה ממנה. את הרעיון הזה אנו מוצאים כבר בספר ירמיהו: ולא-יאמר עוד חי-ה' אשר העלה

- 20 עבודות אלו נזכרו בפסוק כו.
21 אבל הסרוב הזה הוא זמני בלבד, שהרי בהמשך הספר (לו לו) הוא אומר: 'כה אמר אדני ה' עוד זאת אדרש לכית-ישראל, וגו', ללמדך, שהקב"ה חוזר בו מן הרעה (ראה רש"י לפסוק ג בפרקנו).
22 ראה ספרי סוף פרשת שלח: 'אני ה' אלהיכם למה נאמר?... כדי שלא יהיו ישראל אומרים: מפני מה ציונו המקום, לא שנעשה ונטול שכר? (אנחנו) לא עושים ולא נוטלים שכר!... עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו? אמר להם: הן! אמרו לו הואיל שמכרנו המקום לאומות העולם יצאנו מרשותו. אמר להם: הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור, שמא יצא חוץ לרשותו? 'והעלה על רוחכם היו לא תהיה'... (יח' כ לג).
23 ראה רמב"ן, שם' יב ב. שם הוא מנמק, למה נקראו החדשים בשמות שהעלו אתם בני ישראל מבבל (ולא כפי שהם נקראים בתורה: החודש הראשון, השני וכד'), והוא אומר, שהמספר הסידורי בא להזכיר לנו את המניין לפי החודש שיצאו בו ממצרים, אבל לאחר הגאולה העתידה לבוא (ראה יר' טז יד-טו; וכן יר' כג ז-ח) נקרא להם בשמות בבלים, לזכר הגאולה הזאת.

לִדְ שְׁפֹכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֻצְתֶּם בָּם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעָה נְטוּיָה וּבְחִמָּה שְׁפֹכָה:
לֵה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְכֶם שָׁם פָּנִים אֶל־פָּנִים:
לֹא כִאֲשֶׁר נִשְׁפָּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּן אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם נָא:
לֹא אֲדֹנִי יְהוָה: וְהִעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת הַשֶּׁבֶט וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם בְּמִסְרֵת הַבְּרִית:
לֵה וּבְרוֹתֵי מָכֶם הַמְרֹדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מִגּוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל־

למקום בינים, המדבר²⁵. ונשפטתי אתכם שם וגו' — הנביא מצוה לשפט אותם (ד-ה) והקב"ה הוא, כביכול, צד במשפט, על כן כא 'נשפטתי' בבנין נפעל. או שפא כאן הפעל 'שפט' במובן של 'להפריע' (ראה ת"י)²⁶.

(לז) וְהִעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת הַשֶּׁבֶט — פֶּדֶרֶךְ מוֹנֵה הַצֶּאֱזָן, שִׁמְעֵבִירִם אֶחָד אֶחָד תַּחַת הַשֶּׁבֶט, כְּמוֹ: כָּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַה' (ויק' כו לב). בְּמִסְרֵת הַבְּרִית — בְּטוֹי קֶשֶׁה. לְפִי רַד"ק 'בְּמִסְרֵת' — 'בְּמִסְרֵת' הַבְּרִית²⁷: וּפְרוֹשׁוֹ אֲאָסֵר אֶתְכֶם בְּבְרִית שְׁלֵא תִצְאוּ מִמֶּנָּה לְעוֹלָם. פְּרוֹשׁ אַחֵר (רש"י ואחרים) 'מִסְרֵת' מִשְׁרָשׁ 'מִסֵּר', הַבְּרִית שֶׁמִּסְרֵתִי לָכֶם, וְהַפְּנֵנָה לְבְרִית הַמְּחַדֶּשֶׁת שֶׁבֵּין ה' לַעֲמוֹ (רֵאָה לְעִיל טז ס: וְזִכְרֹתִי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהַקִּימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם)²⁸.

(לח) וּבְרוֹתֵי מָכֶם — אֲבֵר מָכֶם ('הַבְּרִית' וּבְרוֹתִי' — לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן). לֹא יָבוֹא — נוֹשֵׂא כָלְלִי, וְהַפְּנֵנָה: לֹא יָבוֹאוּ²⁹.

ממצרים התעקבו במדבר ארבעים שנה, עד שכלה למות דור יוצאי מצרים מִכֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְנִמְעָלָה. בְּדוֹמָה לָכֵן, בְּגִאֲלָה הַעֲתִידָה יוֹבֵאוּ אֶל מִדְבַּר הָעַמִּים 'כִּאֲשֶׁר נִשְׁפָּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּן אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם' (פסוק לו), כָּלֶם יִגְאָלוּ מִגְלִיּוֹתֵיהֶם, לְבִלְתִּי הַחֵל שֵׁם ה' בְּגוֹיִים, אֲכַל מֵהֶם יִבְחָרוּ רַק אֶת הַטּוֹבִים, וְהַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בּוֹ לֹא יָבוֹאוּ אֶל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל.

(לד) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם... וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם... בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעָה נְטוּיָה — שׁוֹב הַנְּבִיא חוֹזֵר עַל הַבְּטוּיִים מִפְּרִשֵׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהַפֶּעַם הוּא עוֹשֶׂה זֹאת כְּדֵי לְהַשְׁווֹת אֵלֶיהָ אֶת הַגִּאֲלָה הַעֲתִידָה. וּבְחִמָּה שְׁפֹכָה — אֶתֶּן בְּלֵב הָעַמִּים וְעַם חִמָּה לְגִרְשָׁם בְּעַל כֶּרֶחַם.

(לה) מִדְבַּר הָעַמִּים — יֵשׁ מִפְּרִשִׁים בְּטוֹי זֶה כְּמִשְׁגַּ גִּיאֹגְרָפִי: הַמִּדְבַּר שֶׁבֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבִין אֲרָצוֹת הַפּוֹזְרוֹה שִׁיגְאָלוּ מֵהֵן²⁴. וְאִפְשָׁר שֶׁכָּאן הַשֵּׁם 'מִדְבַּר' כְּמִשְׁגַּ מִפְּשָׁט, כְּדֵי לְשׁוֹת מִצָּב מִקְבִּיל לְיְצִיאַת מִצְרַיִם, הֵינּוּ הוֹצָאָה מִן הַגּוֹלָה

24 ר"י אברבנאל רואה בתיאור רמז לגדודי ישראל בין העמים (לאחר הרדיפות בספרד בימי הביניים), שארצותיהם היו לישראל למדבר — כי לא מצאו בהם מנוחה ומרגוע. רד"ק ובעל 'מצודות' סוברים, שהבאת העם למדבר נחוצה, כדי שהמשפט וברירת המורדים והפושעים יתחוללו בין ה' לבין עמו, פנים אל פנים, ולא לעיני כל.

25 גם הושע אומר: לכן הנה אנכי מפתיה והלכתי המדבר וגו' (שם ב טז), אלא שמטרת ההולכה אל המדבר אצלו היא: ונתתי לה את־כרמיה משם (שם שם יז), ולא כדי לשפוט אותה פנים אל פנים. השווה: יר' ב ב: זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר...

26 ראה להלן לח כב: ונשפטתי אתו בדבר וברם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו וגו'. גם שם מחרגם ת"י 'ואתפרע', והמשכו מוכיח עליו. 'מנחת שי' לפסוקנו מציין שבמקצת ספרים ישנים נקוד 'ונשפטתי אתכם'.

27 השווה: כי מבית הסורים (= האסורים) יצא למלך (קה' ד יד).

28 ראה גם יר' לא לִלְא: וברתי את־בית ישראל ואת־בית יהודה ברית חדשה. לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים... וגו'.

29 ראה הערת המסורה: י"ד סבירין לשון רבים'.

לט אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא וַיִּדְעַתֶּם כִּי-אֲנִי יְהוָה: וְאַתֶּם בֵּית-יִשְׂרָאֵל כָּה-
אָמַר | אֲדַנִּי יְהוָה אִישׁ גְּלוּלָיו לָכוּ עֲבְדוּ וְאַחֲרָם-אֵינְכֶם שְׁמַעִים אֵלַי
מ וְאַת־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תַחלְלוּ-עוֹד בְּמִתְנוּתֵיכֶם וּבְגְלוּלֵיכֶם: כִּי בְהֶר-קָדְשִׁי
בְּהֶר | מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נֹאֵם אֲדַנִּי יְהוָה שֵׁם יַעֲבֹדֵנִי כָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל־הָ
בְּאֶרֶץ שֵׁם אֶרֶצָם וְשֵׁם אֲדָרוֹשׁ אֶת-תְּרוֹמֹתֵיכֶם וְאֶת-רֵאשִׁית מִשְׁאֹתֵיכֶם
מא בְּכָל-קָדְשֵׁיכֶם: בְּרִיחַ נִיחַח אֶרֶצָה אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן-הָעַמִּים
ס וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן-הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם:

בית ישראל יובא אל אדמת ישראל 'למען שמי' (לט—מד)

ה' נֹאֵמַן לְהִבְטָחְתּוֹ שֶׁהִבְטִיחַ לְאַבּוֹת. קִרְבְּנוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שׁוּב יִתְקַבְּלוּ בְּרָצוֹן, וּכְבוֹד ה'
יִתְקַדֵּשׁ בָּהֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִים, וְאִזּוֹ יִזְכְּרוּ אֶת מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים שֶׁנִּשְׁמָאוּ בָהֶם וַיִּתְבַּשְׁשׁוּ מֵעַצְמָם עַל
כָּל הָרָעוֹת שֶׁעָשׂוּ.

בְּרִירַת הַמּוֹרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ אֶל אֲדַמַּת
יִשְׂרָאֵל. כָּאֵן מְדַבֵּר עַל כָּל אֵלֶּה שִׁישְׁאָרוֹ אַחֲרֵי
הַבְּרִיָּה. 'בְּאֶרֶץ' שֶׁבְּפָסוּק זֶה עוֹמֵד מוֹל 'מְדַבֵּר
הַעַמִּים' שֶׁבְּפָסוּק לֵה. שֵׁם אֶרֶצָם וְשֵׁם אֲדָרוֹשׁ
אֶת-תְּרוֹמֹתֵיכֶם — הַמַּעֲבָר מִנְּסֻתֵיכֶם ('אֶרֶצָם')
לְנוֹכְחֵיכֶם ('תְּרוֹמֹתֵיכֶם' וְכַדּוּמָה) מִתְפָּרֵשׁ עַל יְדֵי
הַפְּנִיָּה שֶׁהוּא פּוֹנֶה גַם אֶל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם אֶל
שׁוֹלְחֵיהֶם. רֵאשִׁית מִשְׁאֹתֵיכֶם — רֵאשִׁית
מִתְנוּתֵיכֶם (בְּפּוֹרִים, מַעֲשֵׁרוֹת), כְּמוֹ: וַיֵּשֶׂא מִשְׁאֵת
מֵאֵת פָּנָיו (כר' מג לר).

(מא) בְּרִיחַ נִיחַח אֶרֶצָה אֶתְכֶם — כְּאֲשֶׁר זָכְחוּ
זְבַחֵיהֶם עַל כָּל גִּבְעָה רְמָה וְשִׁמּוֹ 'שֵׁם אֶת רִיחַ
נִיחַחֵיהֶם' (לְעִיל פְּסוּק כח) לֹא רָצָה אוֹתָם ה', אֲכָל שֵׁם
(בְּאֶרֶץ בְּחִזְרָתָם) אֶרֶצָה אֶתְכֶם. וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִן-הָאֲרָצוֹת — פְּעֻלָּה זֹאת כְּבָר נַעֲשְׂתָה לִפְנֵי
שֶׁהִגִּיעוּ לְמְדַבֵּר הַעַמִּים וְהַזְכָּרְתָּה כָּאֵן נִרְאִית
מִתְרַת, אֲכָל הַנְּבִיא חוֹזֵר עָלֶיהָ, כִּי הִיא הִסּוֹד
לְרַעֲיוֹן הַמִּתְרַחֵב וְהוֹלֵךְ בְּפָסוּקִים אֵלֶּה: קְבוּץ
גְּלִיּוֹת, קְדוּשׁוֹ מִחֲדָשׁ שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִים
וְזִכְרֵית מַעֲשֵׂיהֶם הַקּוֹדְמִים, מִתּוֹךְ חֲרָטָה וְהַרְהוּרֵי
תְּשׁוּבָה.

(לט) אִישׁ גְּלוּלָיו לָכוּ עֲבְדוּ וְאַחֲרָגוּ — אֵין זֶה
צוֹ מִמֶּשׁ, אֲלֹא קְרִיאָה שֶׁל לְגִלּוּג אֶל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.
שִׁפְנוֹ אֶל הַנְּבִיא בְּרַעֲיוֹן 'נִהְיָה כְּגוֹיִם כְּמִשְׁפָּחוֹת
הָאֲרָצוֹת לְשֶׁרֶת עֵץ וְאֶבֶן' (לס), וְכַמּוֹכֵן גַּם אֶל
שׁוֹלְחֵיהֶם: 'וְאַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל' — לְאַחֲרָ
שֶׁשִּׁמְעַתֶּם כָּל זֶה — 'אִישׁ גְּלוּלָיו לָכוּ עֲבְדוּ.
וְאַחֲרָ, אִם-אֵינְכֶם שְׁמַעִים אֵלַי — קֶשֶׁה הַצְּרוּף
'וְאַחֲרָ אִם' וְנִרְאָה לְפָרְשׁוֹ בְּדֶרֶךְ זֶה: 'וְאַחֲרָ'... מִקְרָא
קָצֵר שֶׁקָּצֵר דִּבְרֵיו וְרִמְזוֹ וְלֹא פֶּרְשׁוֹ³⁰, וְעֵנִינוּ: לָכוּ
עֲבְדוּ אֶת גְּלוּלֵיכֶם, וְאַחֲרָ נִרְאָה מֶה יִהְיֶה
בְּאַחֲרֵיתְכֶם. וְאַת־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תַחלְלוּ-עוֹד
בְּמִתְנוּתֵיכֶם — בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹבְדִים אֶת
הַגְּלוּלִים, אֶל תִּבְיֹאוּ מִתְנוּת לִי, כִּי זֶה חֲלוּל ה'
(בְּחִינַת 'לֹא-אוֹכַל אֲנִי נַעֲצָרָה', י' א יג).

(מ) כִּי בְהֶר-קָדְשִׁי בְּהֶר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל... שֵׁם
יַעֲבֹדֵנִי — תֹּאמַר הֵר בֵּית ה' בְּנִבּוֹאֵת יִחְזַקְאֵל (נִרְאָה
גַּם לְעִיל יז כב—כג: עַל הֶר-גְּבֻהָ וְתִלּוּל, בְּהֶר
מְרוֹם יִשְׂרָאֵל) מִשְׁפָּע מִנְּבּוֹאוֹת קוֹדְמָיו: וְהִיָּה
בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הֵר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הָהָרִים
וְנִשְׂא מִגְּבְעוֹת (י' ב ב: וְכַדּוּמָה לְכך מִיכָה ד א). שֵׁם
יַעֲבֹדֵנִי כָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל־הָ בְּאֶרֶץ — הַמְלָה
כָּל־הָ אֵינָה סוֹתֶרֶת אֶת מֶה שֶׁכָּתוּב בְּפָסוּק לַח עַל

30 ראה רש"י: 'לכן כל הורג קין' (בר' ד טו), שפירש שם את הפסוק בדרך זו.

מב וידעתם כי-אני יהוה בהביאי אתכם אל-אדמת ישראל אל-הארץ אשר
 מג ושאלי את-ידי לתת אותה לאבותיכם: וזכרתם-שם את-דרכיכם ואת
 כל-עלילותיכם אשר נטמאתם בהם ונקטתם בפניכם בכל-רעותיכם אשר
 מד עשיתם: וידעתם כי-אני יהוה בעשותי אתכם למען שמי לא כדרכיכם
 הרעים וכעלילותיכם הנשחתות בית ישראל גאם אדני יהוה:

(מב) וידעתם כי-אני ה' — גאמן במאמרו, והפעם לטובה (בנגוד לאשר ידעו אשר אני ה', בפסוק כו, ראה שם).
 (מג) וזכרתם-שם את-דרכיכם... ונקטתם בפניכם — זהו אחד מיסודות סגנון התוכחה שבספר יחזקאל. גם כאשר הנביא עובר מתוכחה לנחמה ולחזון הגאולה, עדין הוא משמיע תזכרת אחרונה של החטא, כדי שלא ימחה מזכרונם, אלא

ישמש להם אזכרה, שלא ישובו, לחטא (ראה הסעיף 'סקירות הסטוריות ופרשנות' במבוא) ונקטתם — משרש 'קוט' (=קוץ'), תתפזו בפניכם, בעיניכם, בעיני עצמכם (ראה לעיל ו ט, ושם הוא גזור משרש 'קטט': ולכן: בא בטי"ת דגושה).
 (מד) וידעתם וגו' — המשך הרעיון: הגאולה לא תבוא בזכותם (עוונותיהם לא ישכחו) אלא למען שמו שלא יתחלל בין הגויים.

יחזקאל כ

לסיום הנבואה:

חרפן הבית, העיר והארץ קרבים, ממוש התוכחות מרגש גם בבבל. התסיסה והרגשת היאוש גוברות. המקור היחידי להוראת הדרך הוא הנביא, הנמצא עם הגולים בגלותם. ואכן הפגישות והבקורים בבית הנביא תכופים, אבל חסר הפסיס המשתף להדברות בין הזקנים המבקרים לבין הנביא. הזקנים רואים לפנייהם רק את ההנה הקודר ואת חסר המוצא מן הסבך שנקלעו לתוכו. הנביא נאלץ מדי פעם להפנות את מבטם אחורה (ראה 'סקירות היסטוריות ופרשנות' במבוא), כדי שייבינו את ההנה וימצאו נחמה לעתיד. אין אלה סקירות היסטוריות כמוכן המקבל של המלה, והן בעקר רקע ובסוס להבנת ההנה והעתיד.

כל סקירה כזאת יש לה יחודיות מסימת. בפרקנו אפשר למצא ארבעה יסודות כאלה: א) יצירת קשר לשוני עם המקורות שבתורה על ידי שלוב פסוקים או בטויים מן התורה הנוגעים לענין. ברור, ששלוש כזה פרושו הסתמכות על המקור המקדש, שאין עליו עוררין, וממילא הוא תורם להגברת האמינות שבדברי הנבואה. ב) תקופת המדבר מחלקת כאן לשתיים: דור יוצאי מצרים ודור הבנים שנקנסו לארץ. ג) מאחר שעונות הדור מרבים היו, נפתחה לפנייהם הדרך להוסיף חטא על פשע, כדי להפרע מהם כגמולם. ד) הנביא מגלה לנו גם פרטים, שלא נאמרו בתורה במפורש, אלא ברמז בלבד, או שנאמרו בספרים המאחרים, כדי להשלים את התמונה ואת הרקע לתוכחתו.

בעברו למסקנות הנובעות מן הסיקרה, הנביא מלמדנו בדרך פמה דברים, ששוב לא נאמרו לפניו במפורש: א) והעלה על-רויחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות (לב). השאיפה לטמיעה בין הגוים, שאיננה חדשה (ואינה אפניית דוקא לתקופת גלות בבל) — בשום אופן לא תצליח. זהו לקח לשעתו ולדורות. ב) הגאולה העתידה תהיה דומה לגאולה ממצרים גם בפרטים: אחרי יציאת מצרים העם עובר במדבר ארבעים שנה; בגאולה